מלא תותירו עד בקר נפקא. אע"ג דדרשינן מיניה (לעיל דף פג.) ליתן לו בקר שני לשריפתו דנפקא לן מהתם דלין שורפין קדשים בי"ט אית מאן דמפיק ליה בפ"ב דשבת (דף כד.) ובמכילתין [1]מדוכתא אחרינא: **אמר רבא אכל מצה בזמן הזה כו'.** יש מפרשים דכך הלכה דהא סתם מתני' כוותיה ואין זה ראיה דהא פרק ג' דמגילה (דף כ:) אשכחן סתמא אחרינא דלא כוותיה דתנן זה הכלל כל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה לאתויי אכילת פסחים ודלא כר"א בן עזריה [2]דאמר אכילת פסחים עד חצות היינו ודאי מדאוריית' ובתר הכי פסול למיכל אבל הא דאמרינן הקטר חלבים ואימורים עד חצות כדאמרינן בריש ברכות (דף ב.) לא הוי אלא מדרבנן אפילו לרא"ע משום הכי אם עיכב להקטיר עד חצות לא נפסל בכך דהא מן התורה היו כשירים עד הבקר וחכמים לא עשו סייג לדבר להציאם לבית הפסול קודש הזמן ובפ' המזבח מקדש (זבחים פו:) נמי מוכח הא דחצות עושה (פיגול) [עיכול] מדרבנן והוה דבפרק איזהו מקומן (שם מ:) דקאמר' דמתני' דהפסח אינו נאכל אלא עד חצות ר"א בן עזריה היא ופריך ממתי דאורייתא דלמא מדרבנן ור"ע היא ומשני א"כ מאי אלא פירוש אי הוה מדרבנן לא ה"ל למיתני אלא דהא לעיל גבי תודה וחטאת תנא עד חצות ולא תנא אלא דאפילו אירע דעבר על דברי חכמים ולא אכל קודש חצות לא נפסל ואוכלו לאחר חצות כדמשמע פ"ק דברכות (דף ט.) גבי ק"ש בההוא מעשה דבאו בניו של ר"ג מבית המשתה ומ"מ איכא סייג דעבר על דברי חכמים אם לא אכל קודש חצות וה"ג התם א"כ מאי אלא דהא דלא תנא אלא דאפילו אירע דעבר על דברי חכמים ולא אכל קודש חצות לא נפסל ואוכלו לאחר חצות כדמשמע פ"ק דברכות (דף ט.) [3]אלא תותירו עד בקר נפקא הא ור"ע אמר לך אי לא כתב רחמנא הזה הוה אמינא מאי בקר [4]בקר שני ור"א אמר לך כל היכא דכתב בקר בקר ראשון הוא אמר רבא [5]אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא קמשמע לן דכי אהדריה קרא למילתא קמייתא אהדריה: הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו': [6]רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר [7]כביצה חד

ר' יוסי אומר [8]נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו הפסח אחר חצות מטמא את הידים [9]הפגול והנותר מטמאין את הידים: **גמ'** ר' יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו [10]ה"ד נתנמנם אמר רב אשי [11]נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר אביי הוה יתיב קמיה דרבא דחזייה דהוה קא מנמנם אמר ליה מינם קא ניים מר, אמר ליה מתנמנומי קא מנמנם, ונתנמנמו יאכלו תנן. הפסח אחר חצות פו:) נמי מוכח הא דחצות עושה (פיגול) [עיכול] מדרבנן והוה דבפרק איזהו מקומן (שם מ:) דקאמ' דמתני' דהפסח אינו נאכל אלא עד חצות ר"א בן עזריה היא ופריך ממתי דאורייתא דלמא מדרבנן ור"ע היא ומשני א"כ מאי אלא פירוש אי הוה מדרבנן לא ה"ל למיתני אלא דהא לעיל גבי תודה וחטאת תנא עד חצות ולא תנא אלא דאפילו אירע דעבר על דברי חכמים ולא אכל קודש חצות לא נפסל ואוכלו לאחר חצות כדמשמע פ"ק דברכות (דף ט.) גבי ק"ש בההוא מעשה דבאו בניו של ר"ג מבית המשתה ומ"מ איכא סייג דעבר על דברי חכמים אם לא אכל קודש חצות וה"ג התם א"כ מאי אלא דהא דלא תנא אלא דאפילו אירע דעבר על דברי חכמים ולא אכל קודש חצות לא נפסל ואוכלו לאחר חצות כדמשמע פ"ק דברכות (דף ט.) [12]אלא תותירו עד בקר נפקא הא ור"ע אמר לך אי לא כתב רחמנא הזה הוה אמינא מאי בקר [13]בקר שני ור"א אמר לך כל היכא דכתב בקר בקר ראשון הוא אמר רבא [14]אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא קמשמע לן דכי אהדריה קרא למילתא קמייתא אהדריה: הפיגול והנותר מטמאין את הידים, רב הונא ורב חסדא, חדא אמר שמום חשדי כהונה, שלא יגע בו הכהן לטלטלו ויחשדו אותו הכהנים כי לאכלו מטלטלו, לפיכך גזרו בו טומאה שלא יגע בו כלל. וחד אמר משום עצלי כהונה כלומר גזרו עליו טומאה מפני שנתעצלו הכהנים באכילתו ובא לידי נותר. הא דתנן מטמאין את הידים רב הונא ורב חסדא (חד מתני טומאה וחד מתני אנותר)

עד שעת חפזון. שנבהלו לצאת והיינו עד הבקר: **ויום אחד.** ט"ו המפסיק בין הלילות דלא ליהוי נותר עד ט"ז: **הא אפקיה קרא מהיקישא.** דפסח דכתיב (שמות יב) (בערב תאכלו מצות) [ששת ימים כו'] ואקשיה בהיקישא דעל מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר ט) **: קמ"ל דכי אהדריה קרא.** (שבעת ימים תאכל מצות) [בערב כו'] (שמות יב) למילתיה קמייתא אהדריה לעמוד במקום הפסח ולאכול עד חצות:

רשב"ם

רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו. אריסא קאי דקאמר ת"ק ישנו מקצתן יאכלו ואתא למימר ה"מ אם נתנמנמו אבל אם נרדמו אפילו מקצתן לא יאכלו לכשיעורו הכי מוכח בגמרא והכי הילכתא דהא רבה קאי כווותיה דלאמר בגמרא: **הפסח אחר חצות מטמא את הידים.** דה"ל נותר מחצות ואילך ורבנן גזרו על הנותר לטמא את הידים כדמפרש טעמא בגמרא:

גמ' דאהדורי סברא. במילתא דלריכא סברא כגון ששואלין אותו היכן הנחת כלי זה וכי מדכרו ליה הנחתו במקום פלוני מידכר ואומר הן או לאו: **הוה מנמנם.** רבה לאחר שהתחיל לאכול מצת חובה באחרונה: **נתנמנמו יאכלו תנן.** אבל אם הוא ישן אפילו הוא לבדו שוב לא היה אוכל דס"ל כרבי יוסי דאמר נרדמו אפילו מקצתן לא יאכלו: **אלמא מחצות הוא דה"ל נותר.** והא כתיב (שמות יב) לא תותירו ממנו עד בקר אלמא עד בקר לא הוי נותר: **ר"א בן עזריה היא.** דנפקא ליה מקרא דאכילת פסח עד חצות ומחצות הוי נותר והאי דכתיב לא תותירו ממנו עד בקר לשריפה אתא דעד בקר לאו בר שריפה הוא כדתניא בפ"ק דברכות (דף ט.) ר"א בן עזריה אומר בערב אתה זובח וכבא השמש אתה אוכל מועד לאתך ממגריס אתה שוף. אבל כר"ע דפליג עליה לא מיתוקמא דלדידיה לא ה"ל נותר עד הבקר ולא מטמא ידיס אלא מבוקר ואילך ואף על גב דלדידיה נמי אכילת פסחים עד חצות כדין לכל הנאכלין ליום ולילה רבנן הוא דעבדי הרחקה יתירא להרחיק את האדם מן העבירה כדתנן בפ"ק דברכות (דף ג.) שמא יאכל ממנו לאחר שעלה עמוד השחר ויתחייב כרת ומוטב שיבואו קדשים לבית הפסול למעט זמן אכילתו שלא לאכול אחר חצות משיאכל עד בקר ויבא לידי כרת: **שעת חפזון.** שנחפזו לצאת והיינו עמוד השחר כדכתיב (שמות יב) לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר. ור"א בן עזריה סבר חפזון דמצרים בשעת מכת בכורות שעל ידיה נחפזו למהר לשלחם מן הארץ. הכי מפ' בברכות (דף ט.): **יכול יהא נאכל.** כשאר קדשים ביום שחיטתו כדרך תודה שאף היא זמן אכילתה יום אחד ואוכל כל יום שחיטתה והלילה עד הבוקר מן התורה דכתיב (ויקרא ז) ביום קרבנו יאכל לא ייחי ממנו עד בקר: **שלמים נאכלין לשני ימים וליל אחד.** שבינתים (שם יט) ביום זבחכם יאכל וממחרת אף פסח נמי הואיל ואינו נאכל אלא בלילה נוקים שני לילות במקום שני ימים של שלמים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד לא שיאכלנו ביום אלא שיהא שהות זמן שלא יפסל באכילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בליל השני קמ"ל כן פירש רבינו במסכת ברכות (ט.). ולי נראה שאף ביום שבינתים יאכל דהא בלילה הזה לא בא למעט אלא יום שחיטתו שלפני לילה הראשון של פסח אבל מכאן ואילך יאכלנו עד עמוד השחר של ליל שני קמ"ל: **מהו דתימא אפקיה.** רחמנא לחובת מצה בלילה הראשון מהיקישא דאקשיה רחמנא כפסח בהאי קרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו[7] ואפקיה רחמנא בהאי קרא[8] ששת ימים תאכל (עליו) מצות וביום השביעי מה שביעי רשות אף ששת ימים רשות ולילה הראשון נמי במשמע אלמא אפקיה רחמנא מהיקישא דעל מצות ומרורים לחובת מצה לילה הראשון ואוקמיה ארשות: **קמ"ל דכי אהדריה קרא.** לחובת מצה בלילה הראשון בזמן הזה דכתיב בערב תאכלו מצות[9] דהכי נפקא לן לעיל [ע"א] למילתא קמייתא דאהדריה לאכילה עד חצות כבזמן דאיכא פסח: **חד אמר משום חשדי כהונה.** לקמן[10] מפרש דאפיגול קאי: **וחד אמר משום עצלי כהונה.** לקמן[11] מפרש דאנותר קאי. ולא פליגי אלא חד מפרש טעמא דפיגול וחד מפרש טעמא דנותר:

חד

במקום שני ימים דשלמים ויהא נאכל בשני לילות ויום אחד, לא שיאכלנו ביום אלא שיהא שהות זמן שלא יפסל באכילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בלילה השמיני, קמ"ל (שם). **משום חשדי כהונה.** שחשודין לפגל קרבן משום איבה, גזרו על הפיגול שיטמא את הידים כדי שיהא זה צריך להטביל ידיו קודם שיגע בקודש ויטרימוהו (לעיל פה.). **משום עצלי כהונה.** המתעצלים באכילת קדשים גזרו טומאה על הנותר כדי להטרימו עליהם (שם). **חד אמר כזית.** בין פיגול בין נותר בכזית גזור רבנן לטיטמאו (שם).

עין משפט נר מצוה

קיא א מיי' שם טוש"ע שם:

קיב ב מיי' פ"ח מהל' שאר אבות הטומאה הלכה ג:

ג [מיי' פ"ח מהל' קרבן פסח הל' טון]:

קיג ד טוש"ע א"ח סי' תעז סעיף ה:

קיד ה מיי' פ"ח מהל' שאר אבות הטומאות הלכה ג:

רבינו חננאל

היכי דמי נתנמנמו, אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר, כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר. **אביי** הוה יתיב קמיה דרבא חזייה דהוה קא מנמנם אמר ליה מינם קא ניים מר, אמר ליה מתנמנומי קא מנמנם, ונתנמנמו יאכלו תנן. **הפסח** אחר חצות מטמא את הידים, אלמא מחצות הוה ליה נותר, מאן תנא, אמר רב יוסף ר' אלעזר בן עזריה הוא דתניא ואכלו את הבשר בלילה הזה, כתיב הכא בלילה הזה וכתיב התם ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות, שנאמר כחצות הלילה. אף כאן נמי עד חצות. אמר רבא לא אכל מצה בזמן הזה אלא לאחר חצות לר' אלעזר בן עזריה לא יצא ידי אכילת מצה, פשיטא כיון דאתקוש לפסח, שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו. כפסח דמי. מהו דתימא אפקא קרא מהקישא דפסח, שנאמר בערב תאכלו מצות. קמ"ל דכי אהדדריה קרא למלתיה קמייתא. כלומר, לדוכתיה אהדדריה והנותר מטמאין את הידים, רב הונא ורב חסדא אמר שמום חשדי כהונה, שלא יגע בו הכהן לטלטלו ויחשדו אותו הכהנים כי לאכלו מטלטלו, לפיכך גזרו בו טומאה שלא יגע בו כלל. וחד אמר משום עצלי כהונה כלומר גזרו עליו טומאה מפני שנתעצלו הכהנים באכילתו ובא לידי נותר. **הא** דתנן מטמאין את הידים רב הונא ורב חסדא (חד מתני טומאה וחד מתני אנותר)

מסורת הש"ס

א) לעיל דף טו: ודף פה., ב) תענית דף יב. מגילה דף יח: יבמות דף נד: נדה דף סג., ג) [עי' תוספות תענית יב: תוס' נדה סב. ד"ה מיס], ד) [מזכר לעיל עא.], ה) מגילה דף כא. ברכות דף ט. זבחים דף מ:, ו) מכילתא דל"י פרשת בא, ז) [לעיל מא:], ח) [עי' תוס' לעיל עא: ד"ה כל], ט) לעיל דף פה:, י) [במדבר טן], כ) [דברים טן], ל) [שמות יב], מ) [דף קכא.], נ) [לעיל פג:], ס) [שם כא.],

תורה אור השלם

1. וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: שמות יב ח
2. וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְיָ:
שמות יב יב
3. וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ:
שמות יב י

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר לו ר"ע והלא כבר נאמר בחפזון:

מוסף רש"י

הפיגול והנותר מטמאין את הידים. מדרבנן (לעיל פה.) ואע"פ שאין אוכל מטמא אדם, גזרו עליהן לטמא מיהת את הידים ולא לטמא את הגוף (לעיל טו:). **תיר.** על (תענית יב: מגילה יח:) כדמתרגמינן (בראשית מא) ויקץ, ויתער (תענית שם). **לאהדורי סברא.** דבר הבא מביאת הלב (מגילה שם) אם צריך הרהור, אינו יודע לומר בעוד שמתנמנם. **וכי מדכרו ליה.** כזה שמעת (שם). **עד שעת חפזון.** שנחפזו לצאת, והיינו עמוד השחר כדכתיב (שמות יב) לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר (ברכות ט. וכעי"ז זבחים נז:). **יכול יהא נאכל בקדשים ביום.** ביום זביחתו קודם שתחשך יתמיל לאוכלו אם ילילה (זבחים שם) כשאר קדשים ביום שחיטתו כדרך תודה שאף היא זמן אכילתה יום אחד ואוכל והולך כל יום שחיטתה והלילה עד הבקר כדין תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל (ברכות שם). **מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד.** שבינתים דכתיב ביום זבחכם יאכל וממחרת, אף פסח נמי הואיל ואינו נאכל אלא בלילה נוקים שני לילות